

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานพรปีใหม่แก่ปวงชนชาวไทย
เนื่องในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2548

บัดนี้ถึงวาระขึ้นปีใหม่ ข้าพเจ้าขอส่งความปรารถนาดีมาอวยพรแก่ท่านทั้งหลายทั่วกันและขอขอบใจท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่มีไมตรีจิตสนับสุนนข้าพเจ้าในภารกิจทั้งปวงด้วยดีเสมอมา

ตลอดปีที่ผ่านมา มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นหลายอย่าง ที่ดีก็คือการที่นักกีฬาของเราได้รับเหรียญรางวัลหลายประเภท ในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก แต่ที่ไม่ดีก็มีอยู่มาก เราต้องประสบกับเหตุไม่ปกติต่าง ๆ จนทำให้เกิดความวิตกกังวลกันอยู่ทั่วไป ใกล้เคียงสิ้นปีก็เกิดภัยธรรมชาติครั้งใหญ่ ทำให้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินอย่างร้ายแรง เราคงจะต้องช่วยเหลือบรรเทาทุกข์และฟื้นฟูสถานะของบ้านเมืองเป็นการใหญ่ รวมทั้งหาทางป้องกัน เตือนภัยให้มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม เหตุต่าง ๆ ทั้งนั้นได้ทำให้เห็นแจ้งถึงน้ำใจของพวกเราอย่างเด่นชัดว่า ทุกคนในผืนแผ่นดินไทย

ทั้งทหาร ตำรวจ และพลเรือน มีความสามัคคีกัน ต่างห่วงใยกันด้วยใจจริง ได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข และเมื่อเกิดภัยพิบัติ คนไทยไม่ทิ้งกัน ต่างพร้อมเพรียงกันเข้าปฏิบัติช่วยเหลือทันที ด้วยความเสียสละและเมตตาจริงใจ ไม่เลือกว่าเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ข้าพเจ้าอยากจะทำอย่างนี้แก่ท่านทั้งหลายเหมือนดังที่เคยกล่าวมาเมื่อหลายปีก่อนว่า วิถีชีวิตของคนเรานั้น จะให้มีแต่ความปกติสุขอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องมึทุกข์ มีภัย ผ่านเข้ามาด้วยเสมอ ยากจะหลีกเลี่ยงพ้น

ในปีใหม่นี้ ข้าพเจ้าจึงขอให้ทุกคนรักษาความสามัคคีและจิตใจอันดีนี้ไว้เป็นนิจ เพราะสิ่งนี้คือคุณลักษณะพิเศษที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองของเราอยู่รอดปลอดภัย และช่วยให้เราทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุขมาช้านาน ตราบใดที่เราทั้งหลายรักษาคุณลักษณะนี้ไว้ได้ ก็มั่นใจได้ว่าชาติบ้านเมืองของเราจะดำรงมั่นคงอยู่ตราบนั้น

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ที่ชาวไทยเคารพบูชา จงอภิบาลรักษาท่านทุกคนให้ปราศจาก
ทุกข์ ปราศจากภัย ให้มีความสุขกาย สุขใจ และประสบแต่
สิ่งที่พึงประสงค์ตลอดศกหน้านี้โดยทั่วกัน

แนวทางการปฏิบัติตาม พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส*

กระทรวงมหาดไทย : การอำนวยความสะดวก แก่ทวยราษฎร์

“หน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย พูดย่างรวบรัด
คือการอำนวยความสะดวก แก่ทวยราษฎร์ และการอำนวยความสะดวก
ความสะดวกดีที่ทำอยู่นั้น อาจจำแนกตามประเภทงานได้เป็น
4 ด้าน คือ การอำนวยความสะดวกปลอดภัยในชีวิตและ
ทรัพย์สิน การพัฒนาอาชีพและฐานะความเป็นอยู่ การพัฒนา

* นางรัตนภรณ์ ศรีพยัคฆ์ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 7 ว กลุ่มงานวิจัย และ
พัฒนา สถาบันดำรงราชานุภาพ ประมวลจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในวโรกาสสำคัญต่าง ๆ

จิตใจให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุขและความสามัคคีปรองดอง และการให้การศึกษาร่วมกันเพื่อสร้างอนาคตที่แจ่มใส.

งานทั้ง 4 ด้านยังจำแนกเป็นส่วนปลีกย่อยออกไปได้มากมาย ซึ่งต้องมีกรมกองต่าง ๆ รับผิดชอบไปปฏิบัติ ทั้งต้องฟังฟังอาศัยความร่วมมือจากกระทรวง ทบวง กรมอื่นอย่างกว้างขวางและใกล้ชิดด้วย. ข้าราชการกระทรวงมหาดไทยทุกฝ่าย ทุกคน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลักปฏิบัติที่แน่นอนเป็นเครื่องยึดถือ.

- หลักการอย่างแรก ก็คือต้องปฏิบัติงานให้ประสานสอดคล้องและดำเนินก้าวหน้าไปด้วยกัน เสมอกัน พร้อมเพรียงกันทุกฝ่าย โดยมีให้ล้าหน้าหรือล้าหลังกว่ากัน อันจะเป็นเหตุให้งานชะงักงัน หรือเสียหาย และเสียผล.
- หลักการอย่างที่สอง คือต้องพยายามประสานงานกับทุกหน่วยงานด้วยความสมัครสมานและความเข้าใจอันดีต่อกัน.

- ประการสำคัญ คือจะต้องระมัดระวังปฏิบัติการทุกอย่างด้วยความสุจริตเที่ยงตรง ให้สมควร และถูกต้องด้วยหลักวิชา กฎหมาย ความชอบธรรม โดยไม่มีอคติ.¹

“... หลักการสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ปฏิบัติงานสำเร็จและเจริญก้าวหน้าได้แท้จริง คือการไม่ทำตัวทำความคิดให้คับแคบ หากให้มีเมตตาและไม่ตรี ยินดีประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ร่วมงานอย่างจริงจัง. พร้อมกันนั้น ก็เปิดตาเปิดใจให้กว้างขวาง เพื่อศึกษาสังเกตการกระทำและความคิดอ่านของผู้เข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ด้วยใจที่เป็นกลาง...”

¹ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ข้าราชการในสังกัดกระทรวงมหาดไทย เนื่องในโอกาสที่กระทรวงมหาดไทยครบรอบ 100 ปี 1 เมษายน 2535

ประสานประโยชน์ของแต่ละคนเข้าด้วยกัน

“...ประโยชน์และความเจริญมั่นคงของส่วนรวม ย่อมขึ้นอยู่กับประโยชน์และความเจริญมั่นคงของแต่ละบุคคล เป็นสำคัญ เพราะส่วนรวมนั้นประกอบขึ้นด้วยบุคคลที่รวมกัน อยู่เป็นสิ่งคม เป็นชาติบ้านเมือง. ดังนี้ ผู้ใดก็ตามที่มุ่งหวังให้ ส่วนรวมเจริญมั่นคง จะต้องพยายามสร้างความมั่นคงให้แก่ การงาน แก่อาชีพ และแก่ฐานะของตนเองให้ได้เป็นข้อแรก และข้อใหญ่. แต่ในการสร้างประโยชน์สร้างความสำเร็จให้แก่ ตนเองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถือหลักปฏิบัติสองข้ออย่าง เคร่งครัด.

- ข้อแรก จะต้องมุ่งหมายกระทำแต่เฉพาะ กิจการงานที่สุจริต ที่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ และที่ถูกต้องเป็นธรรม พร้อมกับจะต้อง ระมัดระวังควบคุมตนเองอยู่เสมอ มิให้ ประพฤติปฏิบัติการณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ดำเนินทวน กระแสความถูกต้องเป็นธรรม และที่ เบียดเบียนบ่อนทำลายผู้อื่น อย่างเด็ดขาด. ครั้นเมื่อทำดีมีผลแล้ว ข้อต่อไปจะต้องพยายาม

ชวนชววยประสานประโยชน์ของแต่ละคนเข้า ด้วยกัน ด้วยความมุ่งดีมุ่งเจริญและจริงใจต่อกัน โดยไม่เพ่งเล็งถึงผลประโยชน์เฉพาะตัวจนเกิน พอดี หรือจนทำให้เกิดความโลภเห็นแก่ตัวขึ้นมา ปิดบัง ความสำคัญและประโยชน์ของคนอื่น เสียหมด.

การปฏิบัติตามหลักการดังนี้ แม้จะยากลำบากอยู่ บ้างสำหรับบางคน แต่เมื่อฝึกหัดตั้งตัวตั้งใจให้ประพฤติปฏิบัติ มั่นคงเหนียวแน่นอยู่ได้จนเป็นปกติ ก็จะประคับประคอง ส่งเสริมให้สามารถสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตัวแก่ส่วนรวม ได้สำเร็จอย่างงดงามและแน่นอนที่สุด.²...”

ประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น - เปิดตาเปิดใจให้ กว้างขวาง

“...หลักการสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ ปฏิบัติงานสำเร็จและเจริญก้าวหน้าได้แท้จริง คือการไม่ทำตัว

² พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2 พฤศจิกายน 2527

ทำความคิดให้คับแคบ หากให้มีเมตตาและไม่ตรี ยินดี ประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ร่วมงานอย่างจริงจัง. พร้อมกันนั้น ก็เปิดตาเปิดใจให้กว้างขวาง เพื่อศึกษาสังเกต การกระทำและความคิดอ่านของผู้เข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ด้วยใจที่เป็นกลาง และด้วยความคิดพิจารณาที่ฉลาด รอบคอบ. ที่กำหนดให้ทำดังนี้ก็เพราะเห็นว่า วิทยาการทั้งปวง นั้นมีความเกี่ยวเนื่องและประกอบส่งเสริมกันอยู่เป็นอันมาก. จึงจำเป็นที่ผู้ทำงานในระดับสูง จะต้องศึกษาในวิทยาการของ กันและกันให้เข้าใจ และให้มีความรอบรู้ที่กว้างขวาง เพื่อจัก ได้มีทางทำงานให้ประสานกันโดยสอดคล้อง ทั้งให้ประโยชน์ ของงานที่ทำ ประกอบเกื้อกูลกันขึ้นเป็นประโยชน์อันยั่งยืน ของชาติบ้านเมือง.³...”

³ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ และวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 12 มีนาคม 2530

ต้องรู้จักร่วมมือประสานประโยชน์กับทุกฝ่าย

“...การสร้างชื่อเสียงเกียรติคุณนี้ มีหลักการใหญ่ ๆ ที่ควรถือปฏิบัติอยู่สี่ข้อ.

- ข้อแรก ในการกระทำทั้งปวง ต้องคำนึงถึงความมั่นคงและประโยชน์ของชาติ บ้านเมืองยิ่งกว่าสิ่งอื่น เพราะชาติ บ้านเมืองเป็นที่อยู่ ที่เกิด และเป็นเป็นที่ทุกคนได้อาศัยสร้างความสุขความเจริญทุกอย่างให้แก่ตนเอง.
- ข้อสอง เมื่อได้รับมอบหมายการงานใดมา ทำต้องตั้งใจกระทำให้จริง ด้วยความรับผิดชอบเต็มที่ โดยมุ่งถึงผลสำเร็จและประโยชน์ที่แท้จริงของงานนั้น ๆ เป็นสำคัญ.
- ข้อสาม ต้องใช้หลักวิชา ใช้เหตุผลและความถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งความคิด ไตร่ตรองที่รอบคอบประกอบด้วยสติและปัญญา เป็นเครื่องวินิจฉัยตัดสินปัญหา ซึ่งแนวทางปฏิบัติอยู่เสมอ จะละเอียดมิได้.

- ข้อสี่ ต้องเข้าใจให้ชัดว่างานทุกด้าน ทุกสิ่ง มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันอยู่ทั่วทั้งหมด จึงจำเป็นต้องรู้จักร่วมมือประสานประโยชน์ กับทุกฝ่าย ทุกคน อย่างเฉลียวฉลาด ด้วยความเป็นมิตรและความเมตตา ประองดองกัน.⁴...”

สร้างเสริมความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น ให้สมบูรณ์

“ข้าราชการเป็นผู้มีหน้าที่การงานกว้างขวาง ต้องเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก และการเกี่ยวข้องประสาน ประโยชน์กันนั้นต้องอาศัยมิตรจิตและความเข้าใจอันดีต่อกัน เป็นพื้นฐาน. ผู้ฉลาดจึงควรปรับปรุงการกระทำความคิดของ ตัวเองให้สุจริตผ่องใส พยายามสร้างเสริมความเข้าใจและ ความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่นให้สมบูรณ์ ทั้งพึงระลึกอยู่เสมอด้วยว่า

⁴ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 17 กรกฎาคม 2530

ผู้อื่นเขาก็มีความมุ่งหวังที่จะสร้างสรรค์ความดีความเจริญ เช่นเดียวกันกับเรา. ถ้าหากทุกฝ่ายทุกคนมีความเข้าใจดีต่อกัน การร่วมมือประสานงานย่อมจะเป็นไปได้โดยสะดวก และ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การแก้ปัญหาของบ้านเมือง.⁵”

ประสานงานประสานประโยชน์กับทุกฝ่าย ทุกคน ที่เข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย

“...ท่านทั้งหลายผู้ผ่านการศึกษาวិทยาการระดับสูง มาแล้ว ย่อมมุ่งหวังที่จะได้ทำการทำงานที่สำคัญเป็นแก่นสาร เพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้เป็นประโยชน์ เป็นความเจริญมั่นคง แก่ชาติบ้านเมืองและแก่ตนเอง. การจะกระทำให้สำเร็จได้ ดั่งนั้นมีหลักว่า ต้องอาศัยปัจจัยประกอบพร้อมกันครบ สามส่วน.

⁵ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือนเนื่องในวันข้าราชการพลเรือน 1 เมษายน 2537

- ปัจจัยส่วนแรก ได้แก่ความรู้ความสามารถทางวิชาการ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่จะต้องนำมาใช้ปฏิบัติงาน.
- ปัจจัยส่วนที่สอง ได้แก่จิตใจที่เข้มแข็งหนักแน่นในเหตุผลความถูกต้อง ในความสุจริต ยุติธรรม และในความเที่ยงตรงรับผิดชอบ ซึ่งเป็นปัจจัยส่วนพื้นฐาน ที่จะรองรับวิชาความรู้และความคิดอ่านทั้งปวงไว้ให้มั่นคง ไม่ให้หวั่นไหวและผันแปรไปในทางเสื่อมเสียหาย.
- ปัจจัยส่วนที่สาม ได้แก่ความรอบรู้และความคิดอ่านที่กว้างไกลมีหลักเกณฑ์ กับทั้งความเฉลียวฉลาดคล่องตัว ในการติดต่อประสานงานประสานประโยชน์กับทุกฝ่ายทุกคน ที่เข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยส่วนที่จะส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติภารกิจทุกด้านได้โดยราบรื่น รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ.⁶...

⁶ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประจำปีการศึกษา 2527 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 26 กันยายน 2527

ต้องยกย่องนับถือให้เกียรติกัน

“ข้าราชการไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใด ระดับไหน มีหน้าที่อย่างไร ล้วนแต่มีส่วนสำคัญอยู่ในงานของแผ่นดินทั้งสิ้น ทุกคนทุกฝ่ายจึงไม่ควรจะถือตัว แบ่งแยกกัน หากต้องยกย่องนับถือให้เกียรติกัน สัมผัสรวมมือร่วมความคิดกัน ให้การปฏิบัติบริหารงานของแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีเอกภาพ และได้ผลที่พึงประสงค์สมบูรณ์พร้อมทุกส่วน”

หลักสำคัญของการประสานงาน

“...การที่จะให้งานประสานกันนั้นมีหลักสำคัญอยู่ว่าทุกฝ่ายจะต้องไม่แบ่งแยกกัน ไม่แย่งประโยชน์ ไม่แย่งความชอบกัน แต่ละฝ่ายแต่ละคนต้องทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งหวังผลสำเร็จในการงานเป็นใหญ่ยิ่งกว่าสิ่งอื่น ความบริสุทธิ์ใจ และความมุ่งหมายอันเที่ยงตรงเป็นอย่างเดียวกันนั้น

⁷ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน ปีพุทธศักราช 2546

จะทำให้เข้าใจกันได้ ผู้ใดมีหน้าที่และความสามารถอย่างไรก็จะทำตามหน้าที่และความสามารถอย่างนั้น ให้ประสานสอดคล้องกันได้โดยอัตโนมัติ ความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จก็จะบังเกิดตามมา...”

การสัมพันธ์ติดต่อและประสานกับผู้อื่น

“...การทำงานนั้น กล่าวโดยสรุป ขึ้นอยู่กับความสามารถสองอย่างเป็นสิ่งสำคัญ คือความสามารถในการใช้วิชาการอย่างหนึ่ง กับความสามารถในการสัมพันธ์ติดต่อและประสานกับผู้อื่น ไม่ว่าจะในวงงานเดียวกันหรือต่างวงงานกันอีกอย่างหนึ่ง ทั้งสองประการนี้ย่อมดำเนินควบคู่ไปด้วยกัน และจำเป็นที่จะต้องกระทำด้วยจิตใจที่ใสสะอาดปราศจากอคติ ต้องกระทำด้วยความคิดความเห็นที่อิสระ เป็นกลาง ถูกต้องตามหลักเหตุผล จึงจะมีความกระฉ่างแจ่มแจ้งเกิดขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญช่วยให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการปฏิบัติ

⁸ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้ เชียงใหม่ ครั้งที่ 2 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2522

ทั้งปวงได้โดยตลอด ซึ่งจะยังผลให้งานทุกอย่างลุล่วงถึงจุดประสงค์ และบรรลุประโยชน์ที่ต้องการโดยครบถ้วนแท้จริงในที่สุด...”

“... ขอให้ทุกคนรักษาความสามัคคีและจิตใจอันดีนี้ไว้เป็นนิรันดร์ เพราะสิ่งนี้คือคุณลักษณะพิเศษที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองของเราอยู่รอดปลอดภัย และช่วยให้เราทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุขมาช้านาน ตราบใดที่เราทั้งหลายรักษาคุณลักษณะนี้ไว้ได้ ก็มั่นใจได้ว่าชาติบ้านเมืองของเราจะดำรงมั่นคงอยู่ตราบนั้น...”

⁹ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา วันที่ 19 สิงหาคม 2517

ความสามัคคี

ความหมายของคำว่า “สามัคคี”

“...ความสามัคคีนั้น ในความเข้าใจโดยทั่วไป มักจะหมายถึงความยึดเหนี่ยวกันไว้ให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนา. ถ้าเป็นเพียงเท่านั้น ก็ดูจะไม่มีคุณค่า เพราะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด. ความสามัคคีควรจะมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้นอีกด้วย เช่นควรจะหมายถึงความพร้อมเพรียงของทุกฝ่ายทุกคนที่มีความสำนึกแน่ชัดในความรับผิดชอบ ที่จะพึงใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถ ตลอดจนคุณสมบัติทุก ๆ ประการของตน ให้ประกอบพร้อมเข้าด้วยกัน และให้เกื้อกูล ส่งเสริมกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นสาระแก่นสารและ ที่เป็นประโยชน์เป็นความเจริญต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์.¹⁰...”

¹⁰ พระบรมราโชวาท เพื่อเชิญไปอ่านในการประชุมใหญ่ประจำปีของสามัคคีสมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ 17 เมษายน 2530

เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติ บริหารงาน

“...ความสามัคคีพร้อมเพรียงกันเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติบริหารงานใหญ่ ๆ เช่นงานของแผ่นดิน. และความสามัคคีนี้จะเกิดขึ้นมั่นคงได้ ก็ด้วยบุคคลในหมู่ในคณะ มีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกพันจิตใจของกันและกันไว้. คุณธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจนั้น

ประการหนึ่งได้แก่การให้ คือให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ให้ภัยไม่ถือโทษกัน ให้คำแนะนำตักเตือนที่ดีต่อกัน.

ประการที่สอง ได้แก่การมีวาจาดี คือพูดแต่คำสัจคำจริงต่อกัน พูดให้กำลังใจกันพูดแนะนำประโยชน์กัน และพูดให้รักใคร่ปรองดองกัน.

ประการที่สามได้แก่การทำประโยชน์ให้แก่กัน คือประพฤติปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์ เกื้อกูล ทั้งแก่กันและกัน และแก่หมู่คณะโดยส่วนรวม.

ประการที่สี่ได้แก่การวางตนได้สม่ำเสมออย่างเหมาะสม คือไม่ทำตัวให้ดีเด่นเกินกว่าผู้อื่น และไม่ด้อยให้ต่ำทรามไปจากหมู่คณะ. หมู่คณะใดมีคุณธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวกันไว้ดังกล่าว หมู่คณะนั้นย่อมจะมีความเจริญมั่นคงขึ้นด้วยสามัคคีธรรม.¹¹...”

รู้จักสามัคคี

“... คนไทยนี้ ความจริง “รู้จักสามัคคี” ถึงอยู่ได้จนทุกวันนี้. ถ้าไม่รู้ “รู้จักสามัคคี” อยู่ ไม่ได้. แต่ก่อนนี้เมื่อ 40 หรือ 50 ปีก่อน ประชากรของประเทศไทย มีประมาณ 17 ล้าน เดียวนี้มีมากขึ้นสามเท่า มีมากกว่า 54 ล้าน จวนจะ 60 ล้าน. การที่จะ “รู้จักสามัคคี” ก็ลำบากมาก เพราะคนมาก ๆ รู้จักกันทั่วถึงไม่ค่อยได้. แต่ “รู้จักสามัคคี” ควรจะใช้ได้ เพราะหมายความว่า ทุกคนถือว่าตนเป็นคนไทย มีอะไรเกิดขึ้นก็ตาม ทุกคนรู้ว่าต้องมีความสามัคคี. “รู้” ก็คือ “ทราบ” ทราบความหมาย

¹¹ พระราชดำรัส พระราชทานแก่สามัคคีสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ ในการเปิดประชุมประจำปี พ.ศ. 2525 ระหว่างวันที่ 10 - 11 เมษายน 2525

ของ สามัคคี “รัก” คือ “นิยม” นิยมความสามัคคี. เพราะเหตุใดคนไทยจึง “รู้จักสามัคคี” ก็เพราะคนไทยนี้ฉลาด ไม่ใช่ไม่ฉลาด คนไทยนี้ฉลาด รู้ว่าถ้าหากเมืองไทยไม่ใช้ความสามัคคี ไม่เห็นอกเห็นใจกัน ไม่ใช้อะไรที่จะพอรับกันได้ พอที่จะใช้ได้ ก็คงจะไม่ได้ทำอะไร หมายความว่า ทำมาหากินก็ไม่ได้ ทำมาหากินเพราะว่าไม่มีอุปกรณ์ไม่มีความสงบ. จะต้อง “รู้จักสามัคคี” หมายความว่า รู้จักการอะลุ่มอล่วยกัน แม้จะไม่ใช่อุปกรณ์เต็มที่ คือหมายความว่าไม่ถูกหลักวิชาเต็มที่ ก็จะต้องใช้ เพราะว่าถ้า ไม่ใช้ ก็ไม่มีอะไรใช้. อาจมีสิ่งที่มีอยู่แล้วที่จะใช้ไปได้ชั่วคราว คุณภาพอาจไม่ค่อยดีนัก ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรที่ดีร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ว่าต้องใช้อะไรที่พอใช้ได้ไป ไม่อย่างนั้นไม่มีวันที่จะมีชีวิตรอดได้.¹²...”

¹² พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา รโหฐาน พระราชวังดุสิต 4 ธันวาคม 2534

พยายามรักษาความเป็นไทยและความ สามัคคีไว้ให้มั่นคงในที่ทุกแห่ง

“...ความสามัคคีและความถือตัวว่าเป็นไทยนี้เป็น
สิ่งมีค่าสูงสุด เพราะเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ของ
เรา ทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรารวมกันอยู่ และดำรงชาติ
ประเทศเอกราชสืบมาได้. ทุกคนควรจะได้พยายามรักษาความ
เป็นไทยและความสามัคคีนี้ไว้ให้มั่นคงในที่ทุกแห่ง อายายอมให้
สิ่งหนึ่งสิ่งใดมาทำลายเสีย.¹³...”

ดำรงรักษาอิสรภาพ อธิปไตย และความ เป็นไทย

“... คนไทย แม้จะมีนิสัยรักความสะอาดกสบาย
และมักทำตามใจตัวกันเป็นปรกติ แต่ในส่วนตัว ก็เป็นคนมี
เหตุผล มีวินัย มีใจจริงและความสำนึกในชาติบ้านเมืองอยู่
ด้วยกันแทบทุกคน. เราจึงรวมกันอยู่ได้เหนียวแน่น มีชาติมี

¹³ พระราชดำรัส พระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในพิธีเปิดงานชุมนุมสามัคคีประจำปีของสามัคคี
สมาคม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ระหว่างวันที่ 17 - 18 ตุลาคม 2535

ประเทศอันตั้งมั่นเป็นอิสระเสรีมาช้านาน ทั้งสามารถ
สร้างสรรค์ความดีความเจริญต่าง ๆ ไว้เป็นสมบัติของชาติ
มากมาย. ปัจจุบันนี้ รู้สึกว่าบ้านเมืองมีปัญหาและความ
ขัดข้องเกิดขึ้นไม่สร้างชาเกือบทุกวงการ เป็นเครื่องบ่งบอก
ชัดเจนว่าถึงเวลาแล้ว ที่ทุกคนทุกฝ่ายจะต้องลดความถือดี
และการทำตามใจตัวเอง แล้วหันมาหาเหตุผล ความถูกต้อง
และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมกันอย่างจริงจัง เพื่อกำจัด
อคติ และสร้างเสริมความเมตตาสามัคคีในกันและกัน จักได้
สามารถร่วมกันเร่งรัดปฏิบัติสรรพกิจการงานให้ประสาน
สอดคล้อง และปรองดองเกื้อกูลกัน ให้สัมฤทธิ์ประโยชน์สูงสุด
ในการดำรงรักษาอิสรภาพ อธิปไตย และความเป็นไทย ให้ยืน
ยงมั่นคงอยู่ตลอดไป.¹⁴...”

ความสงบภายนอก กับความสงบภายใน

“... ความสงบร่มเย็นนั้นอาจแยกได้เป็นสองส่วน
คือความสงบภายนอก กับความสงบภายใน. ภายนอก ได้แก่

¹⁴ พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
พุทธศักราช 2535 วันที่ 5 ธันวาคม 2535

ความเป็นอยู่และสภาวะแวดล้อมที่เป็นปรกติปลอดภัยไปร่งจากสิ่งรบกวนที่ทำให้เกิดภัยอันตราย หรือเกิดความยุ่งยากเดือดร้อนต่าง ๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือการขัดแย้ง พิพาท มุ่งร้ายทำลายกัน. ภายใน ได้แก่จิตใจที่สะอาดแจ่มใส ไม่มีกังวล ไม่มีความชุ่นเคืองขัดข้อง. จิตใจที่สะอาดปลอดภัยไปร่งจากสิ่งรบกวนนี้สำคัญมาก เพราะเป็นจิตใจสงบระงับและเยือกเย็น ทำให้บุคคลมีสติรู้ตัว มีความคิดเที่ยงตรงเป็นกลาง มีวิจรรณญาณละเอียด กว้างขวาง และถูกต้องตรงจุด. ความคิดวิจรรณญาณที่เกิดจากจิตใจที่สงบนี้มีศักยภาพสูง อาจนำไปใช้คิดอ่านสร้างสรรค์สิ่งที่จะอำนวยประโยชน์สุข ความเจริญก้าวหน้า ตลอดจนชื่อเสียงเกียรติคุณ อันเป็นสิ่งปรารถนาปรารถนาของแต่ละคน ให้สัมฤทธิ์ผลได้.¹⁵...”

คุณสมบัติสำคัญประจำตัวของคนทุกคน

“...การมีวินัย มีความสามัคคี และรู้จักหน้าที่ ถือกันว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญประจำตัวของคนทุกคน. แต่ในการ

¹⁵ พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2536 วันที่ 31 ธันวาคม 2535

สร้างเสริมคุณสมบัติสามข้อนี้ จะต้องไม่ลืมว่า วินัย สามัคคี และหน้าที่นั้น เป็นได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ซึ่งย่อมให้คุณหรือให้โทษได้มากเท่า ๆ กันทั้งสองทาง. เพราะฉะนั้น เมื่อจะอบรมจำเป็นต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ แน่ชัดก่อนว่าเป็นวินัย สามัคคี และหน้าที่ที่ดี

การสามัคคีกันทำการหรือทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล มิใช่เพื่อการเพิ่มพูนประโยชน์เฉพาะพวกตน แล้วเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนเสียหาย.¹⁶...”

ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

“...ความสามารถและความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนไทย ถ้ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นความดี เป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรีของประเทศแล้ว เราจะร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติจนเต็มความสามารถเสมอ ด้วยเหตุนี้ ไม่ว่าจะจะมีเหตุ

¹⁶ พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ในโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และรับพระราชทานเหรียญลูกเสือสดุดี ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต 12 กรกฎาคม 2526

ไม่ปรกติหรือปัญหาใดๆเกิดขึ้น เราควรจะได้ทำความเข้าใจกัน และร่วมมือกันคิดอ่านปฏิบัติแก้ไขด้วยเหตุผล ด้วยหลักวิชา และความบริสุทธิ์จริงใจ ให้ทุกสิ่งทุกอย่างคลี่คลายลุล่วงไป เพื่อให้ประเทศชาติของเราก้าวหน้าต่อไปได้โดยสวัสดิ์¹⁷...”

คุณลักษณะของไทย

“...ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กับความรักใคร่เผื่อแผ่ช่วยเหลือกันฉันญาติพี่น้อง สองประการนี้คือคุณลักษณะของไทย ที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองอยู่รอด เป็นอิสระและเจริญมั่นคง มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน¹⁸...”

ความสามัคคีเป็นคุณสมบัติประจำตัวของคนไทย

¹⁷ พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2540 วันที่ 31 ธันวาคม 2539

¹⁸ พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2532 วันที่ 31 ธันวาคม 2531

“...ความสามัคคีเป็นคุณสมบัติประจำตัวของคนไทย ที่ได้บรมสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ โดยไม่ขาดสาย ทั้งนี้ เพราะคนไทยทราบตระหนักรว่า หมู่คณะที่มีความสามัคคีแน่นแฟ้นสมบูรณ์ ย่อมมีกำลังกล้าแข็งทั้งในการคิด และการปฏิบัติ¹⁹...”

เตรียมกายเตรียมใจไว้ให้เข้มแข็งเสมอ

“...การสร้างอนาคตของตนและของส่วนรวม เป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งจะต้องอาศัยแผนการอันละเอียดรอบคอบ และต้องกระทำอย่างหนักแน่นอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นจะพาดพิงพาประเทศชาติไปไม่รอด ทุกคนควรจะได้เตรียมกายเตรียมใจไว้ให้เข้มแข็งเสมอ และพร้อมที่จะนำเอาสติปัญญา หลักวิชา ความร่วมมือ พร้อมทั้ง ความอดทน เข้มแข็ง มาใช้สร้างตัว สร้างบ้านเมือง และต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคทุกประการให้ลุล่วงไป จนบรรลุความสำเร็จและความเจริญในชีวิตทุก ๆ ประการ ตามที่ มุ่งหมายไว้²⁰...”

¹⁹ พระบรมราโชวาท พระราชทานในการประชุมใหญ่สามัคคีสมาคม วันที่ 26 กรกฎาคม 2534

²⁰ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 20 ธันวาคม 2516

“... การสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง แก่ส่วนรวม หรือแก่บ้านเมืองก็ตาม ที่จริงเป็นสิ่งเดียวกัน ที่เรียกว่าการพัฒนา หรือการปฏิบัติปรับปรุงให้ดีขึ้นเจริญขึ้น... การจะพัฒนาสิ่งใดให้เจริญขึ้นนั้น จะต้องสร้างและเสริมขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อน. ถ้าพื้นฐานดี ก็พัฒนา ได้ผล แต่ถ้าพื้นฐานไม่แน่นอนหรือบกพร่อง ก็ยากที่จะเสริมสร้างขึ้นไปให้มั่นคงได้ ...”

การพัฒนาจะต้องสร้างและเสริมขึ้นจากพื้นฐานที่มีอยู่ก่อน

“...การสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง แก่ส่วนรวม หรือแก่บ้านเมืองก็ตาม ที่จริงเป็นสิ่งเดียวกัน ที่เรียกว่าการพัฒนา หรือการปฏิบัติปรับปรุงให้ดีขึ้นเจริญขึ้น... การจะพัฒนาสิ่งใดให้เจริญขึ้นนั้น จะต้องสร้างและเสริมขึ้น

จากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อน. ถ้าพื้นฐานดี ก็พัฒนา ได้ผล แต่ถ้าพื้นฐานไม่แน่นอนหรือบกพร่อง ก็ยากที่จะเสริมสร้างขึ้นไปให้มั่นคงได้.

ภาวะสำคัญในการรักษาพื้นฐานนั้น ก็คือการปฏิบัติบริหารงานประจำไม่ให้บกพร่อง ซึ่งบางทีบางคนอาจเห็นว่าเป็นงานที่น่าเบื่อหน่ายชวนให้ทอดธุระละเลยเป็นอย่างยิ่ง... จะต้องใช้ความอุตสาหะอดทนอย่างเต็มที่ในการที่จะประคับประคองรักษามาตรฐาน และคุณภาพของงานประจำไว้ให้ได้โดยสมบูรณ์ พร้อมทั้งรักษาเจตนาความมุ่งหมาย และฉันทะความพอใจในงานที่ทำให้คงอยู่โดยตลอด. เมื่อรักษาพื้นฐานไว้ได้แน่นอนบริบูรณ์พร้อมแล้ว จึงตั้งต้นพัฒนางานต่อไปด้วยกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักวิชา เหตุผล และความเหมาะสม.

ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะกระทำด้วยความกระหาย หรือด้วยความเร่งรีบที่จะสร้างของใหม่ สิ่งใหม่ เพื่อความแปลกใหม่ และความพอใจ เพราะความจริงสิ่งที่ใหม่แท้ ๆ นั้นไม่มี. สิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่า และต่อไปย่อมจะต้องกลายเป็นสิ่งเก่า ในเมื่อมีวิวัฒนาการคืบหน้าไปอีกลำดับหนึ่ง.

ขอให้ระลึกให้ได้ว่าการพัฒนาปรับปรุงงานทุกอย่างควรจะได้กระทำด้วยความมีสติรู้เท่าทัน ด้วยความเฉลียวฉลาดและความรอบคอบสุขุม. ผลของการพัฒนาที่บังเกิดขึ้น จึงจะแน่นอน มีหลักเกณฑ์ และเป็นประโยชน์แท้ ซึ่งจะเกื้อกูลให้สรรพกิจการงาน บุคคล และชาติบ้านเมืองเจริญก้าวหน้าได้.²¹...”

ยึดถือประโยชน์ของชาติบ้านเมืองเป็นที่หมาย

“...ข้าพเจ้าปรารถนาอย่างยิ่ง ที่จะให้ทุกคน เล็งเห็นและเข้าใจสถานการณ์บ้านเมืองตามความเป็นจริง ว่าเวลานี้บ้านเมืองของเรากำลังต้องการการปรับปรุงและพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพโดยเร่งรีบ เพื่อให้ได้รับประโยชน์เต็มเม็ดเต็มหน่วย จากทรัพยากรในพื้นที่ภูมิประเทศของเรา และจากกำลังงานกำลังปัญญาของคนไทยทุกคน จะล้มเหลวหวังเหนี่ยวให้ชักช้าด้วยเหตุผลใด ๆ ไม่ได้ เพราะจะทำให้เสียประโยชน์ที่จะพึงได้ไปเปล่า ๆ

²¹ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 16 กรกฎาคม 2531

ซึ่งในยามนี้จะต้องถือเป็นความเสียหาย. ทางที่เราจะช่วยกันได้ ก็คือการทำความคิดความเห็นให้ถูก และแน่วแน่ในอันที่จะยึดถือประโยชน์ของชาติบ้านเมืองเป็นที่หมาย. ต้องเพลาการคิดถึงประโยชน์เฉพาะตัว และความขัดแย้งกันในสิ่งที่มีใช้สวาระลงให้ได้. ผู้ใดมีภาระหน้าที่อันใดอยู่ ก็เร่งกระทำให้สำเร็จลุล่วงไปโดยเต็มกำลังความรู้ ความคิด และความสามารถ ด้วยความจริงใจ ด้วยความเมตตาปรองดอง และความมุ่งดีปรารถนาดีต่อกัน. ผลงานของทุกคนจักได้ประมวลงกันขึ้นเป็นประโยชน์สุข ความมั่นคง และความวัฒนาถาวรของประเทศชาติ ซึ่งเป็นจุดหมายอันสูงสุดของเรา.²²...”

ทำหน้าที่ด้วยความอุตสาหะพยายามและความหนักแน่นอดทน

“...การทำงานให้สำเร็จผลอันพึงประสงค์ได้ด้วยดีนั้น เบื้องต้น แต่ละคนจะต้องมีปณิธานที่เที่ยงตรง ในอันที่จะทำงาน

²² พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2537 31 ธันวาคม 2536

ทำหน้าที่ด้วยความอุทิศสหายพยายามและความหนักแน่นอดทน ให้บรรลุผลสำเร็จ. เมื่อจะเริ่มงานสิ่งใด ก็ให้พยายามคิดพิจารณาให้จนเห็นจุดหมาย เห็นสาระ และประโยชน์ที่แท้ของงานนั้นอย่างแจ่มแจ้ง แล้วจึงลงมือกระทำด้วยความตั้งใจ มั่นใจ และด้วยความรับผิดชอบอย่างสูง ให้งานดำเนินลุล่วงตลอดไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีให้บกพร่องเสียหาย.

ข้อสำคัญ ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน ต้องพยายามควบคุมกายใจและความคิด ให้สงบตั้งมั่นและหนักแน่น อย่าให้คลายจากความเพียร และอย่าให้หวั่นไหวฟุ้งซ่านไปกับความพอใจไม่พอใจ หรืออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ.

นอกจากนั้น ยังจะต้องมีความสุจริตใจและจริงใจ ต่อผู้เกี่ยวข้องร่วมงานทุกฝ่ายทุกคน พร้อมทั้งประพฤติปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเหมาะสม ด้วยความเมตตาอารีและความไม่มีอคติ เพื่อให้สามารถร่วมงานประสานประโยชน์กันได้อย่างสอดคล้องและมีประสิทธิภาพ²³...”

²³ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยมหิดล ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 5 กรกฎาคม 2533

สร้างความคิดใหม่ที่พร้อมมูลด้วยสาระและหลักการ

“...ทุกวันนี้มีคติอย่างหนึ่งซึ่งมักถือกันอยู่ทั่วไป ว่า การจะดำเนินกิจการงานใด ๆ ให้เจริญรุดหน้าขึ้น จะต้องอาศัยความคิดริเริ่มและความคิดอิสระเป็นแรงผลักดันอย่างสำคัญ.

ความคิดริเริ่มนั้น ฟังดูเผิน ๆ ดูเหมือนจะผุดเกิดขึ้นมาได้เอง. แต่ที่จริงความคิดชนิดนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากพื้นฐาน หมายความว่า ก่อนที่ความคิด ริเริ่มในเรื่องหนึ่งเรื่องใดจะเกิดขึ้น บุคคลจะต้องมีความรู้ที่ชัดเจนและกว้างขวางใน เรื่องนั้น ๆ เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ทั้งยังต้องมีความคิดพิจารณาที่ดีมีระบบ มีหลักเกณฑ์และเหตุผล พร้อมอยู่ด้วย. เมื่อได้นำความรู้กับความคิดพิจารณานั้นมาประสานกันเข้าอย่างถูกถ้วน พอเหมาะพอดี จึงจะสามารถสร้างความคิดใหม่ที่พร้อมมูลด้วยสาระและหลักการ อันเรียกว่าความคิดริเริ่ม ขึ้นมาได้ สำหรับใช้แก้กิจการปฏิบัติบริหารงาน. ส่วนความคิดอิสระนั้น ท่านทั้งหลายก็อย่าเข้าใจ

เอาง่าย ๆ ว่าเป็นความคิดที่เต็มเปี่ยมไปด้วยอิสรภาพเสรีภาพ อันไม่มีขีดจำกัด หรือว่าเป็นความคิดที่แปลกประหลาด ไม่มีของใครเหมือน.

ความคิดอิสระที่แท้ ควรจะหมายถึงความคิดอันเป็นอิสระจากความเห็นแก่ตัวและอคติทุก ๆ อย่าง เป็นความคิดที่กระจ่างแจ่มใสพร้อมมูลด้วยเหตุผลอันถูกต้อง และมีเป้าหมายอันเที่ยงตรง ที่มุ่งให้สำเร็จผลเป็นประโยชน์ยั่งยืน ทั้งแก่ตนแก่ส่วนรวม. ท่านทั้งหลายกำลังจะออกไปประกอบภารงานสร้างอนาคตที่มั่นคงแจ่มใสให้แก่ตนแก่บ้านเมือง ควรจะได้ศึกษาเรื่องความคิดริเริ่มและความคิดอิสระนี้ให้ทราบแน่ชัด จักได้สามารถหยิบยกมาใช้ได้ไม่ผิดพลาด.²⁴ ...”

²⁴ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ ศาลาอ่างแก้ว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 24 มกราคม 2535

รากฐานของการดำรงชีวิตที่ดี

“...ความคิดวินิจฉัยและความประพฤติปฏิบัติที่ดีนี้เป็นเรื่องที่เป็นเหตุเป็นผลประกอบกัน และส่งเสริมสนับสนุนกัน ทั้งเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตที่ดี ที่เจริญ ที่มั่นคง อย่างสำคัญยิ่ง หลักที่จะปฏิบัติฝึกฝนมีอยู่ว่า

เบื้องต้น บุคคลจะต้องหัดทำความคิดจิตใจให้หนักแน่น เป็นกลาง ไม่ปล่อยให้หันเหไปตามอำนาจอคติก่อน เมื่อจะมอง จะพิจารณาเรื่องใด ปัญหาใด ตลอดจนบุคคลใดๆ ก็พยายามพิจารณาด้วยใจที่หนักแน่นเป็นกลางนั้นทุกครั้ง ให้สม่ำเสมอและเที่ยงตรง ให้เป็นวินัยประจำตัว ก็จะแลเห็นสิ่งที่พึงพิจารณาโดยชัดเจนกระจ่างแจ่มแจ้ง ทำให้สามารถวินิจฉัยได้ถูกต้อง ตรงตามความจริง เป็นเหตุส่งเสริมให้ประพฤติปฏิบัติต่อปัญหา สถานการณ์ และบุคคล ได้อย่างถูกต้อง พอเหมาะพอดี และเมื่อประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง พอเหมาะพอดีได้สม่ำเสมอ จนเกิดความชัดเจนชำนาญแล้ว ความประพฤติปฏิบัตินั้นก็ส่งเสริมส่งความคิดอันให้แจ่มแจ้ง คล่องแคล่วรวดเร็วขึ้น จะวินิจฉัยสิ่งใดก็ง่ายตาย และถูกต้อง

แน่นอนยิ่งขึ้น แล้วอุดหนุนความประพฤติปฏิบัติให้ดีขึ้นสูงขึ้น
ไปอีก ผู้ที่คิดดีทำ ดีจึงมีแต่จะเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นเป็นลำดับ ไม่มี
ทางที่จะตกต่ำลงได้²⁵...”

“... นอกจากจะต้องใช้วิชาความรู้ที่ดี
แล้ว แต่ละคนยังต้องมีจิตใจที่มั่นคงใน
ความสุจริตและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ เป็น
รากฐานรองรับ กับต้องอาศัยกุศโลบาย
หรือวิธีการอันแยบคายในการประพฤติ
ปฏิบัติ...”

²⁵ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ณ
อาคารใหม่ สวนอัมพร 27 มิถุนายน 2523

ความรู้

ต้องศึกษาเพื่อให้เกิด "ความฉลาดรู้"

“...ความรู้ที่นั่นสำคัญยิ่งใหญ่มาก เพราะเป็นปัจจัยให้
เกิดความฉลาดสามารถ และความเจริญก้าวหน้า มนุษย์จึงไม่
ศึกษากันอย่างไม่รู้จบสิ้น แต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว การเรียน
ความรู้ แม้มากมายเพียงใด บางทีก็ไม่ช่วยให้ฉลาดหรือเจริญ
ได้เท่าไรนัก ถ้าหากเรียนไม่ถูกถ้วน ไม่รู้จริงแท้ การศึกษาหา
ความรู้จึงสำคัญตรงที่ว่า ต้องศึกษาเพื่อให้เกิด "ความฉลาดรู้"
คือรู้แล้ว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงๆ โดยไม่เป็นพิษ
เป็นโทษ การศึกษาเพื่อความฉลาดรู้²⁶...”

คุณสมบัติของข้าราชการ

“ข้าราชการที่สามารถต้องมีความรู้ครบสามส่วน
คือความรู้วิชาการ ความรู้ปฏิบัติการ และความรู้คิดอ่านตาม

²⁶ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ณ สวนอัมพร 22 มิถุนายน 2524

เหตุผลตามความเป็นจริง ต้องมีความจริงใจและความบริสุทธิ์ใจในงาน ในผู้ร่วมงาน ในการรักษาระเบียบแบบแผน ความดีงาม ความถูกต้องทุกอย่างในแผ่นดิน ต้องมีความสงบและหนักแน่นทั้งในกาย ในใจ ในคำพูด ต้องสำรวจดูความบกพร่องของตนเองอยู่เสมอ และปฏิบัติแก้ไขเสียโดยเร็ว ไม่ปล่อยให้เจริญอกงาม ทำความเสียหายให้แก่การกระทำ ความคิด และการงาน.²⁷

ต้องศึกษาให้กว้างขวางไว้เป็นพื้นฐานก่อน

“...การเรียนรู้หรือรับรู้ตามความรู้ของผู้อื่น ซึ่งอาจเป็น การฟัง การอ่าน การสังเกต ดู จำ อย่างไรก็ตามได้ทั้งสิ้น การเรียนรู้แบบนี้จัดเป็นการเรียนรู้ ขั้นต้น เพราะยังต้องรู้ตามเขา โดยยังมีได้พิจารณาพิสูจน์สอบสวน อาจถูก ผิด ดี ชั่ว มีประโยชน์ ไม่มีประโยชน์ อย่างไรก็ตามได้ แต่ถึงอย่างไรบุคคลก็จำเป็นต้องเรียนรู้โดยลักษณะนี้ด้วย เพราะเรื่องราว ความรู้

²⁷ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือนเนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน 1 เมษายน 2530

วิทยาการ ที่ควรจะต้องเรียนรู้ในชีวิตนี้มีอยู่มากมาย เกินกว่าที่จะศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งทุกอย่างได้ จึงต้องศึกษาให้กว้างขวางไว้เป็นพื้นฐานก่อน ต่อเมื่อต้องการทราบเรื่องใดจริงๆ จึงนำมาศึกษาพิจารณาและวินิจฉัยให้เห็นเหตุเห็นผลอีกชั้นหนึ่ง การเรียนรู้ด้วยการพิจารณาวินิจฉัยแล้วนี้ จัดเป็นการเรียนรู้ลักษณะที่สอง ซึ่งสูงขึ้นมากกว่าระดับที่รู้ตามผู้อื่น ถึงระดับนี้ ความรู้ที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นความรู้ความเข้าใจของตัวเอง ซึ่งมั่นใจได้ และใช้ประโยชน์ได้ดีขึ้น²⁸ ...”

จำเป็นต้องรู้วิทยาการ ฐานะ และรู้ดีรู้ชั่ว

“...ผู้ปฏิบัติราชการ จำเป็นต้องรู้วิทยาการ ฐานะ และรู้ดีรู้ชั่ว อย่างกระจ่างชัดจึงจะสามารถปฏิบัติบริหารงานในความรับผิดชอบให้ถูกต้องตามเป้าหมาย และสัมฤทธิ์ผล ที่เป็นประโยชน์ เป็นความเจริญที่แท้จริงและยั่งยืน ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม²⁹ ...”

²⁸ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ณ สวนอัมพร 23 มิถุนายน 2524

²⁹ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2547 ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล วันที่ 30 มีนาคม พุทธศักราช 2547

กำลังแห่งความรู้นี้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมให้ปฏิบัติการต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

“...การที่ได้อุตสาหะศึกษาค้นคว้าวิชาการจนถึงขั้นสูงอย่างนี้ เท่ากับแต่ละคนได้สร้างสมกำลังอันแรงกล้าขึ้นไว้ในตัว คือกำลังแห่งความรู้ กำลังแห่งความรู้นี้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมให้ปฏิบัติการต่าง ๆ ได้ดีขึ้น มากขึ้น อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้สามารถสร้างสรรค์สะสมผลประโยชน์สำหรับตัวได้มากมาย ทั้งในทางที่ถูกและทางที่ผิด ถ้าใช้กำลังไปในทางที่ถูกต้อง ก็ได้รับผลดี ที่เป็นประโยชน์แท้จริงอันพึงประสงค์ ถ้าใช้ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ก็ได้รับผลร้าย เป็นความเสียหายทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น³⁰ ...”

กุศโลบาย

วิธีการอันแยบคายในการประพฤติปฏิบัติ

“การทำกรงานสร้างเกียรติยศชื่อเสียงและความเจริญก้าวหน้า นอกจากจะต้องใช้วิชาความรู้ที่ดีแล้ว แต่ละคน

ยังต้องมีจิตใจที่มั่นคงในความสุขจิตและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ เป็นรากฐานรองรับ กับต้องอาศัยกุศโลบาย หรือวิธีการอันแยบคายในการประพฤติปฏิบัติเข้าประกอบอีกหลายประการ.

- ประการแรก ได้แก่การสร้างศรัทธาความเชื่อถือนองานที่กระทำ ซึ่งเป็นพลังกำลังส่งเสริมให้เกิดความพอใจและความเพียรพยายามอย่างสำคัญ ในอันที่จะทำการงานให้บรรลุผลเลิศ.
- ประการที่สอง ได้แก่การไม่ประมาทปัญญา ความรู้ ความฉลาดสามารถ ทั้งของตนเองทั้งของผู้อื่น ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ทำงานได้ก้าวหน้ากว้างไกล.
- ประการที่สาม ได้แก่การตามรักษาความจริงใจ ทั้งต่อผู้อื่นทั้งต่อตัวเอง ซึ่งเป็นเครื่องทำให้ไว้วางใจร่วมมือกัน และทำให้งานสำเร็จได้โดยราบรื่น.

³⁰ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 9 กรกฎาคม 2524

- ประการที่สี่ ได้แก่การกำจัดจิตใจที่ต่ำทราม รวมทั้งสร้างเสริมความคิดจิตใจที่สะอาดเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้ฝึกฝนแต่ในการที่จะปฏิบัติดี ให้เกิดความก้าวหน้า.
- ประการที่ห้า ได้แก่การรู้จักสงบใจ ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ยังคิดได้ในเมื่อมีเหตุทำให้เกิดความหวั่นไหวฟุ้งซ่าน และสามารถพิจารณาแก้ไขปัญหาได้โดยถูกต้อง.³¹...

ไม่ว่าจะทำการใด ๆ ต้องสร้างศรัทธาขึ้น

ก่อน

“...วิธีปฏิบัติงานโดยแยกคาย...จะต้องสร้างศรัทธาให้มีขึ้นก่อน เพราะศรัทธา หรือความเชื่อมั่นในประโยชน์ของงานนั้น เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ คือทำให้มีการปฏิบัติด้วยใจในทันที แม้ก่อนที่จะลงมือกระทำ ดังนั้น ไม่

³¹ พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือนเนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน 1 เมษายน 2526

ว่าจะทำการใด ๆ จึงต้องสร้างศรัทธาขึ้นก่อน และการสร้างศรัทธานั้น จำเป็นต้องทำให้ถูกต้องด้วย ศรัทธาที่พึงประสงค์จะต้องไม่เกิดจากความเชื่ออย่าง ใจอ่อน ปราศจากเหตุผล หากจะต้องเกิดขึ้นจากความเพ่งพินิจ พิจารณา ไคร่ครวญแล้วด้วยความคิดจิตใจที่หนักแน่น สมบูรณ์ด้วยเหตุผล จนเห็นถ่องแท้ถึงคุณค่าและประโยชน์อันแท้จริงในผลของการปฏิบัติที่จะบังเกิดตามมา ศรัทธาลักษณะนี้ เมื่อบังเกิดขึ้นแล้ว ย่อมโน้มมนำฉันทะ ความพอใจ ความกระตือรือร้น ความพากเพียร ขวนขวาย ตลอดจนความฉลาดริเริ่ม ให้เกิดขึ้นเกื้อกูลกันอย่างพร้อมเพรียง แล้วสนับสนุนส่งเสริมให้การปฏิบัติงานดำเนินก้าวหน้าไปโดยราบรื่นจนสัมฤทธิ์ผล³²...”

อย่าประมาทปัญญาตนเองและอย่าหยิ่ง

ผยองในความรู้ความสามารถของตน

“คนบางคน แม้มีศรัทธาอุตสาหะในการทำงานอยู่มากก็ตาม แต่ก็ประมาทความรู้ความคิดของตนเองว่ามีน้อย

³² พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 12 มีนาคม 2524

ไม่เพียงพอที่จะทำการงานที่สำคัญๆ ให้ก้าวหน้าไปไกลๆ ได้ เรียกว่าประมาทปัญญาตนเอง ซึ่งไม่มีคุณอันใดเลย มีแต่โทษ เพราะกีดกันความเจริญและทำให้เสียประโยชน์ต่างๆ ที่จะพึงได้ไปอย่างน่าเสียดาย แต่บางคนก็เป็นตรงกันข้าม คือมีความหยิ่งผยองในความรู้ความสามารถของตน จนเห็นว่าฉลาดเกินกว่าผู้อื่นไปหมด แล้วไม่ยอมฟังความคิดเห็นของผู้ใด เรียกว่าประมาทปัญญาผู้อื่น อย่างนี้ก็ให้โทษเหมือนกัน คือทำให้ความรู้ความคิดคับแคบอยู่เฉพาะตัว ไม่กว้างขวางออกไปได้ ซ้ำร้ายยังจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากคนอื่น ๆ แม้ผู้ที่ใกล้ชิดกันร่วมงานกันด้วย จะทำการงานอันใดก็ไม่ราบรื่นและไม่เจริญก้าวหน้า ทางที่ถูก ควรต้องเข้าใจว่า ทุกคนมีปัญญาอยู่ในตัวแล้ว ซึ่งอาจฝึกฝนให้เจริญงอกงามแข็งแกร่งได้ ถ้าพยายามขวนขวายที่จะรู้จะเห็นให้มาก และนำมาขบคิดพิจารณาให้เห็นเหตุเห็นผลอยู่เนืองๆ แล้ว ปัญญาก็จะเพิ่มพูนขึ้น ช่วยให้อฉลาดสามารถ ทำการงานใด ๆ ก็สำเร็จและเจริญก้าวหน้าได้ดังประสงค์³³...”

³³ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 13 มีนาคม 2524

ความจริงใจต่อตนเองและผู้อื่นเป็นของสำคัญ

“...ความจริงใจต่อผู้อื่นเป็นของสำคัญมาก สำหรับผู้ที่ต้องการความสำเร็จและความเจริญ เพราะสามารถกำจัดปัญหาได้มากมาย โดยเฉพาะปัญหาอันเกิดจากความกินแหนงแคลงใจ เอารอดเอาเปรียบกัน และคนที่จริงใจต่อผู้อื่นนั้น ย่อมได้รับความนิยมนเชื่อถือไว้วางใจ ร่วมมือสนับสนุนจากสาธุชน อยู่เสมอ จะทำการสิ่งใดก็สำเร็จและราบรื่น ท่านจึงสอนให้รักษาความจริงใจในกันและกันไว้ทุกเมื่อ...ผู้ที่รักษาความจริงใจต่อตนเองได้มั่นคง จะไม่เป็นคนสับปลับ หากเป็นคนเที่ยงตรง หนักแน่น ทำอะไรตามกฎเกณฑ์ ตามระเบียบ และตามความถูกต้องเป็นธรรม สามารถสร้างสมความดีความเจริญให้เพิ่มทวีขึ้นได้ ไม่มีวันถอยหลัง³⁴...”

³⁴ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 14 มีนาคม 2524

จิตใจที่ต่ำทรามนั้นเป็นจิตใจที่อ่อนแอ

“...การเพียรพยายามกำจัดความคิดจิตใจที่ต่ำทรามออกจากตน จิตใจที่ต่ำทรามนั้นเป็นจิตใจที่อ่อนแอ ไม่กล้าและไม่อดทนที่จะเพียรพยายามสร้างสมความดีงาม ความเจริญ ความสำเร็จ ในทางที่ถูกต้องเป็นธรรม มีแต่คิดจะให้ได้มาโดยสะดวกง่ายดาย โดยไม่คำนึงถึงผิดชอบชั่วดี จิตใจดังนี้ ถ้าปล่อยให้เกิดขึ้นจนเคยชิน อย่างน้อยที่สุด ก็ทำให้เป็นคนมักง่าย ทำงานบกพร่องเสียหาย อย่างมาก ก็ทำให้เป็นคนด้านหนาไร้ความอาย หยาบคาย ละโมบ ทำอะไรที่ไหน ก็เกิดอันตรายที่นั่น...แต่ถ้าได้ตั้งใจฝึกฝนโดยสม่ำเสมอให้เพิ่มพูนขึ้นโดยลำดับ ไม่ซำนานก็จะเกิดกำลังแข็งแรงเกิดความชำนาญคล่องแคล่ว จนสามารถทำความดีได้ง่ายขึ้น ไม่เหนื่อยยากเลย³⁵...”

³⁵ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 16 มีนาคม 2524

การรู้จักสงบใจ

“... คนโดยมาก แม้ผู้ที่เคยฝึกฝนมาให้เป็นคนหนักแน่นแล้วก็ตาม บางครั้งเมื่อต้องประสบเหตุ ประสบปัญหา กระทบกระเทือนอย่างหนักเข้า ก็อาจบังเกิดความหวั่นไหว หรือสับสนฟุ้งซ่านได้ และเมื่อเกิดหวั่นไหวฟุ้งซ่าน ความคิดสติปัญญา ก็จะสั่น หรือดับวูบลง ความหลงและอคติก็เข้ามาแทนที่ ทำให้ปัญญา คิดไม่ออก ทำไม่ถูก และที่สุดก็อาจผิดพลาดเสียหายได้ต่าง ๆ ท่านจึงสอนให้ทุกคนรู้จักสงบใจ คือบังคับใจให้หยุดคิดเรื่องที่กำลังคิด และกำลังทำให้ฟุ้งซ่านหรือสับสนอยู่นั้น เสียชั่วขณะ เมื่อหยุดคิดสับสนได้ ก็จะอำนวยความสะดวกอันประเสริฐ ให้สติความระลึกรู้ และปัญญาความเฉลียวฉลาด กลับคืนมาใหม่ ช่วยให้ใจแจ่มใส หนักแน่น เข้มแข็งเข้าความคิดเห็นก็เข้ารูปเข้ารอย คือมีความเที่ยงตรง เป็นกลาง สุขุมปราศจากอคติ สามารถพิจารณาเห็นเหตุเห็นผลได้กระจ่างแจ่มชัด หากทางปฏิบัติได้ถูกต้องพอเหมาะพอดี ถึงขั้นนี้ ปัญหาทั้งปวงก็จะคลี่คลาย เรื่องที่จะเสียหายก็จะแก้ได้ตก กลับกลายเป็นดีโดยตลอด³⁶...”

³⁶ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 17 มีนาคม 2524

**แต่ละคนยังต้องมีจิตใจที่มั่นคงในความ
สุจริตและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ**

“...นอกจากจะต้องใช้วิชาความรู้ที่ดีแล้ว แต่ละคน
ยังต้องมีจิตใจที่มั่นคงในความสุจริตและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จ
เป็นรากฐานรองรับ กับต้องอาศัยกุศโลบาย หรือวิธีการอัน
แยบคายในการประพฤติปฏิบัติ เข้าประกอบอีกหลายประการ
ได้แก่การสร้างศรัทธาความเชื่อถือนางานที่กระทำการไม่
ประมาทปัญญาความรู้ความฉลาดสามารถ ทั้งของตนเองทั้ง
ของผู้อื่น การตามรักษาความจริงใจ ทั้งต่อผู้อื่นทั้งต่อตัวเอง
การกำจัดจิตใจที่ต่ำทราม รวมทั้งสร้างเสริมความคิดจิตใจที่
สะอาดเข้มแข็ง การรู้จักสงบใจ จึงจำเป็นที่จะต้องพยายาม
อบรมสร้างเสริมให้บริบูรณ์ขึ้นแต่ละข้อ และทุกข้อ เมื่อ
คุณสมบัติดังกล่าวประชุมพร้อมกันขึ้นแล้ว จึงจะบังเกิดผล
เลิศให้เกิดขึ้นสมบูรณ์บริบูรณ์ เป็นประโยชน์ช่วยตัวช่วยผู้อื่น
ได้อย่างแท้จริง³⁷...”

³⁷ พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคาร
ใหม่ สวนอัมพร 17 มีนาคม 2524